

115 Kom vanavond met verhalen

Waar mensen met elkaar spreken, zwijgen de kanonnen. Korter kan ik niet samenvatten waarom ik een Europeaan ben. Het is niet waar dat nationale c.q. nationalistische gevoelens in onze genen zitten. Toen in 1795 de Bataafse Republiek werd opgericht, was dát het moment waarop er voor het eerst in de lage landen sprake was van één staat.¹ Een staat bovendien die in het oprichtingsdocument expliciet de gastvrijheid voor 'buitenlanders' had gewaarborgd. Het enige dat toen nog niet lukte was de vrijheid voor slaven.

Als we anno 2019 in het omstreeks 1570 geschreven Wilhelmus zingen dat Willem van Oranje '*den vaderland getrouwe*' was, is het goed ons te realiseren dat er in die tijd nog helemaal geen Holland of Nederland bestond. Ons huidige 'vaderland' bestaat nog maar 225 jaar².

Dat in zowel politiek als kerkelijk rechtse kring (maar ook in uiterst linkse kring) een neiging bestaat om sceptisch te zijn over meer samenhang in Europa of zich zelfs van Europa af te wenden en te luisteren naar mensen als Baudet en Wilders (die de – het nationalisme aanjagende – 'band' tussen '*God, Nederland en Oranje*' misbruiken) is mij dan ook een doorn in het oog. Ik houd van Nederland en heb Europa lief. De vandaag de dag sterk opkomende vormen van nationalisme ('eigen land eerst') zijn de grootste bedreiging voor het '*vrij, onverveerd*' kunnen leven.

Zou die opkomst te maken hebben met het feit dat ook wij teveel zwijgen? Het lijkt gewoon om in vrijheid te leven, hoewel er nog geen 75 jaar voorbij zijn sinds de lange periode waarin Europa brandde. De vreselijke getallen, waarbij cijfers voor mensen staan, zeggen alles:

- in de Eerste Wereldoorlog werden in Europa 60.000.000 militairen gemobiliseerd. Meer dan 9.000.000 soldaten werden gedood.
- In de Tweede Wereldoorlog verloren er alleen al in Europa naar schatting 15.000.000 militairen hun leven; er vielen naar schatting 50.000.000 burgerslachtoffers tijdens of als gevolg van de oorlog, onder meer door de holocaust.

Vertellen wij de verhalen door die ons en ons nageslacht inzicht geven in het feit dat mensen sterven als mensen zwijgen, omdat dan kanonnen gaan bulderen?

Dit alles overdacht ik bij het lezen van één van de mooie reacties die ik kreeg op blog 114, over het *zwijgen*. Trouwe lezer Piet Lieveense schreef me: "De aanleiding om op je blog te reageren is, dat we gisteravond op de televisie de herdenking van de slag om de Schelde hebben gezien. Terecht dat er nu zoveel aandacht voor is. Dat is vlak na de oorlog op grote en kleine schaal wel anders geweest. Het is die kleine schaal die ik van zeer nabij heb meegemaakt. Ik ben opgegroeid in Westkapelle [...]."

Piet maakte me daarmee attent op de – mede dankzij de media³ – nu pas in de collectieve herinnering terugkerende *Slag om de Schelde* in 1944. Ik neem jou, lezer, graag mee in het door Piet aan mij geschreven verhaal⁴ – een levenservaring in het verzwijgen van leed.

"*Westkapelle*, een dorp op Walcheren, Zeeland, 3 oktober 1944. De zeedijk wordt gebombardeerd met het doel Walcheren onder water te zetten en de Duitsers te verdrijven. De actie heeft succes, want de Duitsers zijn na enkele weken verdreven. Maar het in ons dorp veroorzaakte leed is immens. Westkapelle kende in 1944 circa 2400 inwoners en er zijn maar liefst 157 onschuldige burgers slachtoffer geworden. Mijn ouders wisten gelukkig op tijd te vluchten met mij in de kinderwagen, mijn zus liep ernaast. Richting Domburg, waar we liefdevol werden opgenomen in een gastgezin. Mijn verdere familie kon ook

in veiligheid gebracht worden, maar de boerderijen van mijn beide opa's werden met de aardbodem gelijk gemaakt. Zij hadden de pech dat hun boerderijen vrij dicht bij de dijk stonden. Ons huis stond verder landinwaarts en werd gespaard.

Ik moest aan jouw blog over ZWIJGEN denken, omdat ik (toen ik ouder werd) slechts mondjesmaat over die ellende hoorde. *Zwijgen was het parool*. Zo is onlangs op 99-jarige leeftijd een vrouw overleden van wie wordt verteld dat zij haar hele leven heeft gezwegen over die ellende. Hoewel een deel van haar familie omkwam, heeft ze nooit het kerkhof bezocht. Er zijn echter veel meer gebeurtenissen die doorverteld moeten worden⁵.

Zo is er het verhaal over 'de molen van Teune' op de dijk. Daar voltrekt zich op de dag van het bombardement een verschrikkelijk drama.

Een groep mensen is naar die molen gevlucht. Ze overleven een voltreffer in de molen, maar raken opgesloten achter het puin. Ze verdrinken als het water daarna door de dijk naar binnen

stroomt. Nee, toch niet allemaal. Dat werd mij pas duidelijk toen ik later hoorde dat onder meer Corrie, een meisje uit mijn klas, op wonderbaarlijke en 'heroïsche' wijze het drama had overleefd. Ze was toen elf maanden oud.

Het was mijn bedoeling om met jou te delen dat zwijgen of liever verzwijgen van leed mij erg bekend voorkomt, vooral door de ervaringen van mijn jeugd."

*****

In 1969 schreef ik ter afronding van mijn 'urgentie-opleiding' aan de Sociale Academie een scriptie over de *identiteitsontwikkeling van werkende jongeren*. Ik werkte als vormingsleider op een vormingscentrum voor werkende jongeren van 15-16 jaar. Als ze geen beroepsopleiding volgden, gingen ze verplicht nog 1,5 dag per week naar een vormingscentrum.

Eén van de hoofdthema's van die scriptie was het belang van het doorgeven van verhalen voor de identiteitsontwikkeling van jonge mensen, zeker als ze leefden in een cultuur als op de Noord-Veluwse, waar veel ge- en verzwegen werd. Net zoals in het verhaal van Piet Lievense. Ik verwees daarbij ook naar de rijke traditie van het jodendom. Jaarlijks werden en worden op sederavond (aan het begin van het joodse Pesach (Pasen)) tijdens een ontspannen maaltijd vier vragen gesteld – waarom eten wij anders dan alle avonden matze; waarom zitten wij anders

dan alle andere avonden niet rechttop; waarom is deze avond zo anders dan alle andere avonden; waarom eten we anders dan alle andere avonden bittere kruiden? Als antwoord worden dan de verhalen van de bevrijding uit de Egyptische slavernij en andere verhalen uit de joodse geschiedenis verteld. Daarover mag immers niet gezwe- gen worden. Dát is de betekenis van het sederen.

Ongetwijfeld resoneerde in het hoofd van de – van Joodse afkomst zijnde – dichter Leo Vroman de sederavond-traditie toen hij zijn gedicht *Vrede* met deze alleszeggende woorden beëindigde:

*Kom vanavond met verhalen
hoe de oorlog is verdwenen
en herhaal ze honderd malen
alle malen zal ik wenen*

1. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (1588-1795) was geen eenheidsstaat, maar een confederatie met trekken van een defensieverbond en een douane-unie.

2. Lees over de politieke structuur van de lage landen uit die tijd in het mooie boek *De levens van Jan Six* van Geert Mak.

3. Media-aandacht voor de *Slag om de Schelde* onder meer op zaterdag 31-08-2019; dagblad Trouw, Verdieping, blz. 2; NPO1; twee t.v.-uitzendingen: *Herdenking* om 19:05 (NPO 1) en *Andere tijden special* 21:05 (NPO 2).

In het najaar 2019 beginnen de opnames voor een speelfilm.

4. Ik nam de tekst van Piet Lievense met zijn hartelijke instemming enigszins gewijzigd over.

5. Zie voor meer verhalen onder meer: [de-inundatie-van-walcheren](#)

Muziek 1. Ik gebruikte het lied [Verleih uns Frieden](#) van Felix Mendelssohn Bartholdy al eerder, maar wat mooi is mag best herhaald worden. Het Collegium Vocale o.l.v. Philip Herreweghe.

2. Jehan Alain componeerde *Litanies*. Hij was ook oorlogspiloot en verongelukte in 1940 bij de slag om Frankrijk, 29 jaar oud. Zijn beroemde zus Marie Claire (*1926 † 2013) speelt het werk van haar broer. En hoe! Fenomenale vingertechniek, uit het hoofd. [Luister en kijk!](#)